

OSVRTI I PRIKAZI

Emilio MARIN, *Augusteum Naronitanum*, ur. Emilio Marin, Nakladnici: Arheološki muzej Naroni – Hrvatsko katoličko sveučilište, Vid – Zagreb, 2021., 431 str.

O iznimnom nalazu, jedinom takvom ne samo u Hrvatskoj nego i u svijetu, velike grupe antičke carske skulpture unutar hrama u kojemu su originalno statue i bile smještene pisano je u nekoliko navrata u publikacijama koje su nastale uz izložbe ove kolosalne grupe statua u različitim europskim državama. U tim je publikacijama participiralo niz eminentnih domaćih i stranih stručnjaka koji su, svaki sa svog aspekta, sagledavali pojedine skulpture, ali i ukupnost čitave grupe.

Kao kruna svih događanja i promišljanja oko atribucije, nastanka, kronologije i koncepcije čitavog prostora Augusteuma, Emilio Marin napisao je završnu, vrlo obimnu knjigu, naslovljenu *Augusteum Naronitanum*. Publikacija na 431 stranici u velikom formatu i nakladi od 800 primjeraka tiskana je kao treća u seriji *Katalozi i monografije Arheološkog muzeja Naroni* 2021. godine. Uz muzej nakladnik je i Hrvatsko katoličko sveučilište na kojem je autor i dugogodišnji predavač. Isti je i glavni urednik, a recenzenti knjige su prof. dr. sc. Marijana Matijević-Sokol i dr. sc. Smiljan Gluščević. Knjiga je podijeljena na 5 dijelova od kojih svaki ima nekoliko potpoglavlja.

Tako nas u Uvodu (5 – 12) autor kroz tri teme („Augusteum“, „August“ i „Muzej“) upozna s temom cijele monografije. Prvi dio – „Augusteum“ (13 – 124), obimom je najveći jer se bazira upravo na ono što je i topos čitave publikacije. Unutar tog dijela nalazimo sedam podtema od kojih svaka opet ima manje odjeljke. Prva podtema (15-229) ima naziv „Plećaševlje stajanje u Vidu – Arheološko istraživanje 1995. – 1996“. Druga (23-44) je naslovljena „Projekt Augusteuma Narone – arhitektura i urbanizam“, dok se treća (45-58) bavi dijelom natpisa („Natpisi u Augusteumu pronađeni istraživanjima 1995. – 1996. i oni povezani s Augusteumom ili carskim kultom te počasni natpisi“). U četvrtoj se temi (59-78) – „Program postavljanja kipova u Augusteumu i moguća alternativna interpretacija“ – bavi upravo onim što je od početka predstavljalo, a i danas sporadično ima drugačijih mišljenja glede interpretacije pojedinih statua, ni malo ne umanjujući takva mišljenja, dakle njihovom interpretacijom. Peta podtema (83-109), „Kipovi u Augusteumu“, posvećena je svim statuama od onih čija je atribucija, prema istraživačima, nedvojbeno do onih uz čije ime stoji znak upitnika, a odnose se, uz iznimku Kaligule, isključivo na statue žena. Nakon

ovoga u šestoj podtemi (111-116), „Tijek vremena – Keramika, novac, staklo, metal“, kratko se osvrće na različite tipove sitnih nalaza koji, kako autor navodi, „svjedoče i o gospodarskim prilikama u Naroni, o bogatstvu ili siromaštvu grada, o trgovini ... jer su ovaj grad i njegova luka bili svojevrsni ulaz ... od Jadrana prema unutrašnjosti provincije Dalmacije“. Posljednja podtema (117-124) nosi naziv „Tijek vremena – Napuštanje, rušenje, ukop grobova“ i govori o kraju Augusteuma, a nedugo zatim i same Narone, onakve kakva je bila u antici.

Drugi dio publikacije nosi jednostavan naziv – „Muzej“ (125-295). U sklopu drugog dijela nalazimo pet podtema. Prva (127-134) se, kao i sljedeće dvije, bavi vremenom prije i tijekom nastanka Muzeja Narone, pa nosi naziv „Promišljanja kao prethodnice koncepta Muzeja Narona (do 1999.)“. Druga (135-142) je nastavak prve – „Program prezentacije u Muzeju Narona (1999.)“, dok treći (143-155) govori o „Poslovima u svezi s arhitektonskim projektiranjem, kamen temeljac i posljednje arheološke radnje prije gradnje muzeja *in situ* (2000. – 2004.)“. Sljedeća, četvrta podtema (157-164) „Oxford-Opuzen Livija: znanstveni i muzeološki pothvat (2000. – 2004.)“ govori sam za sebe. Međutim, kako je poznato, ova je priča konačno doživjela svoj neslavan završetak. To najbolje govori o onima koji su bili na vrhu piramide i koji su o tome trebali odlučiti, a nisu obavili ovaj jedinstveni zadatak. Tako danas u Muzeju Narone nemamo original tijela Livije (tavori u sanduku u Opuzenu), a onda ni glave koja je nakon više od stotinu godina bila spremna iz Oxforda pridružiti se tijelu. Peta podtema (165-170) posvećena je izložbama postavljenima na nekoliko destinacija pa nosi naziv „Izložbe Split-Oxford-Barcelona-Vatikan-Zagreb (2004. – 2005.) i otvaranje Muzeja u Vidu (2007.)“.

Autor potom donosi kratko poglavlje (171-174) „Umjesto zaključka“, dok posljednja vrlo obimna cjelina (175-295) donosi Ilustracije/Illustrations. Kod ove cjeline počinje dvojezičnost s obzirom na to da je drugi dio knjige pisan engleskim jezikom (297-398). Vidljivo je kako je on znatno kraći od hrvatskog teksta premda su sve teme identične. Razlog tomu je što se ne radi, kao što je to uglavnom slučaj, o prijevodima hrvatskog teksta, nego je to, prema autorovim riječima, zaseban tekst prilagođen inozemnim čitateljima i oslobođen pojedinosti koje nemaju značaj za tu publiku.

Na kraju publikacije na preko dvadeset stranica donosi se opširna bibliografija (399-420) tako da svako zainteresiran može vrlo lako pratiti i provjeriti sve što autor navodi.

U sve pojedinosti važne za razumijevanje i praćenje svih događanja istraživač lokaliteta Emilio Marin uvodi nas minucioznim praćenjem i navođenjem podataka iz terenskog dnevnika. Izlažući slijed događaja, iz dana u dan, omogućava nam

da i sami budemo sudionici vremena u kojemu su ti, ali i mnogi drugi spomenici bili otkriveni. Istovremeno s tim autor donosi usporedbe sa sličnim nalazima iz ostalog dijela Carstva, ali i daje interpretaciju pisanu akribično i *sine iura et studio* navođenja i drugačijih mišljenja relevantnih stručnjaka.

Sabirući brojne ranije kraće ili duže radove u sklopu ove teme, autor donosi i neka nova odnosno dodatna razmišljanja o pojedinim elementima koji su činili ukupnost onoga oko čega se sve postavljalo – Augusteuma posvećenog caru Augustu, ali uključujući i arhitekturu i urbanizam samog hrama, sve novonađene natpise, ali i one starije povezane s carskim kultom.

Posebice je značajno još jednom naglasiti interpretaciju kipova u Augusteumu, kod čega u novijoj literaturi oko nekih statua postoje i neka druga mišljenja, ali Marin, slijedeći svoja ranija razmišljanja i argumente, ostaje kod svojih postavki, ne implicirajući da bi eventualno neki elementi mogli navesti na drugačiju atribuciju.

Marin predlaže i četiri etape podizanja kipova počevši od Augustove, preko Tiberijeve i Klaudijeve do početka vladavine Flavijavaca.

Kako i autor navodi „ikonografski program Augusteuma iz Narone danas predstavlja najkompletniji ciklus posvećen carskom kultu, iako se, zbog oštećenja većine portreta, radi o kipovima bez glave, za koje smo nastojali ponuditi jedno logično objašnjenje, zasnovano na arheološkim i stilističkim podacima“.

Upravo tom problematikom kao centralnom točkom čitave publikacije i, unutar nje, posebice raspravom *pro et contra* ne samo atribucije nego i postavljanja statue cara Augusta bavi se najveći dio teksta.

Ono što valja dodati jest da su brojni crteži rezultat rada nekoliko autora (Mario Čorić, Branko Penđer, Zoran Podrug i Julio Žuvela), dok su autori ogromnog broja fotografija Branko Penđer, Tonći Seser, Nikola Šiško, Emilio Marin i Marin Veraja koji je izradio i fotografiju na naslovnici.

Valja još jednom naglasiti kako se radi o iznimnoj publikaciji koja je sada, a svakako će biti i u budućnosti, nezaobilazan tekst bez kojega nisu moguće nikakve nove interpretacije ili mišljenja s obzirom na to da neće biti jednostavno pobiti akribičnost i široko promišljanje autora o svim elementima koji su važni za ovu temu.

Smiljan Gluščević